

RAZPRAVE – ČLANKI

Dragica Haramija
Pedagoška fakulteta Maribor

MLADINSKA PROZA SLAVKA PREGLA

Članek predstavlja vseh štiriindvajset Preglovih književnih del za otroke in mladostnike, ki so doslej izšla v knjižni izdaji. Avtor piše različne prozne književne vrste, večinoma so to kratke zgodbe ter daljša realistična (avanturistična) proza. Temeljna privlačnost Preglovega pisanja sta besedna in situacijska komika. Komika je še posebej učinkovita v zapleteno resnih situacijah in večinoma služi prav premagovanju le-teh. Deški literarni liki so nosilci dogajanja, so hkrati zelo aktivne književne osebe, pasivnejšo vlogo večinoma zasedajo odrasli in deklice. Književni prostor je vsekakor urbano okolje, mesto, ki najpogosteje sicer ni poimenovano z lastnim imenom. Odraščanje, težave, povezane s tem obdobjem, nagajivost in nenehna pripravljenost na dogodivščine tvorijo temeljne motive Preglove mladinske proze.

The article »Children's Literature of Slavko Pregl« comprises his all 24 literary works written and published for children and teenagers. The author writes various literary genres in prose, mostly short stories and longer realistic (adventurous) prose. The basic attraction of his writing lies in his verbal and situational comedy. Comedy is particularly comic in extremely serious situations, as a tool mainly used to overcome them. Boys as main characters appear to be very active literary characters, whilst adults and girls play more passive role. The setting is mainly found in an urban environment, a city without its own personal name. Growing up and concerns of that time, fondness of teasing and constant inclination to adventures present the fundamental motifs of Pregl's prose for children.

Pripovedovati zgodbe je sijajno. Trenutke, v katerih si obupno cvikal, obideš. Trenutke, v katerih ti je mehko srcece jokalo, preskočiš. Trenutke, v katerih se je razraščala panika, obtečeš. Ostale trenutke ozaljšaš, potreseš z junaštvi in premešaš z zmagoslavjem. Tako se rodijo skromni pustolovski fantovski spomini. (Pregl 2003:)

1 Uvod

Slavko Pregl (1945)¹ je eden tistih slovenskih mladinskih prozaistov, ki svojo popularnost med mladimi bralci nedvomno stopnjuje že od prvega izdanega dela

¹ »Rojen 9. 9. 1945 v Šentvidu pri Ljubljani kot srednji od treh sinov gospodinje in trgovskega nameščenca. Z odličnim uspehom je končal osnovno šolo in gimnazijo v Šentvidu, zaključil

(*Odprava zelenega zmaja*, 1976), doslej pa je v knjižni obliki izšlo kar štiriin-dvajset različnih del, seveda če ne upoštevamo ponatisov in prevodov. Tematika neproblematičnega otroštva, polnega avanturizma, močno podkrepljena s komiko, predstavlja največjo privlačnost Preglove mladinske književnosti.

Mladinska dela Slavka Pregla so precej enotna glede na notranji slog, snov, temo in motive, natančnejša analiza zbranih besedil je namreč pokazala, da so ključne prvine teh književnih del zelo podobne. Njihova skupna značilnost je tudi približno enako star bralec, ki posega v robinzonskem obdobju bralnega razvoja večinoma po realistični literaturi z veliko pustolovščin in humorja. Realistična proza ima v tem specifičnem bralnem obdobju pomembno vlogo, saj mladi bralec preraste pravljčno fazo, v realistični prozi pa šele postopoma prehaja k razumevanju daljših besedil. Realistična mladinska proza, z otrokom kot glavnim literarnim likom, pomeni za bralca tudi enostavno vživljanje v glavni literarni lik, kajti realistična motivacija nakazuje, da je zgodba ponovljiva tudi v bralčevem življenju.

Preglova mladinska dela, ki so doslej izšla v knjižni obliki, so: ***Odprava zelenega zmaja***: Velika avantura in *Odprava zelenega zmaja*, (Lj: MK, 1976; ponatis Lj: Karantanija, 2001; Tržič: Učila International, 2004), ***Priročnik za klatenje*** (Lj: Partizanska knjiga, 1977; ponatis Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1981; Lj: Delavska enotnost 1988; Lj: Delavska enotnost 1988), ***Geniji v kratkih hlačah*** (Lj: MK, 1978; ponatis Lj: MK, 1985; Lj: MK, 1996; Lj: Gyrus, 2000; Lj: MK, 2000), ***Papiga v šoli*** (Lj: MK, 1978), ***Denar*** (Lj: MK, 1979), ***Juha Cviluha*** (Lj: MK, 1981), ***Strašna bratranca*** (Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1981; ponatis Lj: Delavska enotnost 1988; Lj: Delavska enotnost 1988), ***Umazana zgodba*** (Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1981; ponatis Lj: Delavska enotnost 1988; Lj: Delavska enotnost 1988), ***Zgode na dvoru kralja Janeza*** (Trst: Založništvo tržaškega tiska, 1981; ponatis Lj: Delavska enotnost 1988; Lj: Delavska enotnost 1988), ***Zdravilo za poredneže*** (Lj: MK, 1982), ***Bojni zapiski mestnega mulca*** (Lj: Partizanska knjiga, 1982), ***Smejalnik in cvililna zavora*** (Lj: MK, 1984), ***Geniji v dolgih hlačah***

nižjo glasbeno šolo iz harmonike in klarineta ter igral v Litostrojski godbi na pihala in harmonikarskem orkestru DPD Svoboda Šentvid. Kot član slednjega je v gimnaziji prvič odšel v tujino; orkester je v Luzernu na evropskem tekmovanju zasedel drugo mesto. V gimnaziji je bil glavni urednik *Utripov*, ki so bili izbrani za najboljši srednješolski časopis v Sloveniji. V času študija na Ekonomski fakulteti je bil član uredniškega odbora *Tribune*, sodelavec *Mladine* in *Pavlihe*. Po koncu študija je prejel študentsko Prešernovo nagrado, postal glavni in odgovorni urednik *Mladine* in z uredništvom prejel Tomšičevo nagrado za novinarstvo. Pod uredništvom Ivana Potrča je napisal prvo knjigo. Prejel je tudi več nagrad za humoristična in satirična besedila. Nato je služboval na različnih mestih v Mladinski knjigi, pretežno vezanih na poslovanje s tujino, in kazal svoje znanje angleščine in ruščine. Ob tem je soustvaril en propadel in en uspešen zakon, eno hči (Sanja) in tri sinove (Arjan, Klemen, Gal), zasadil nekaj dreves – še posebej lipo pred svojo hišo – in napisal več knjig. Ob izbruhu kapitalizma v samostojni Sloveniji je zamudil priložnost za lastninjenje podjetja, v katerem je pustil četrto stoletja svojega dela, pristal med nezaposlenimi, začel z založništvom na svoje ter po obdobju razcveta zaradi poslovanja z Rusijo bankrotiral. Nekaj let pred zasluženou upokojitvijo se loti tvegane početja, preživetja kot samozaposleni v kulturi – poklic pisatelj, pri čemer vztraja še danes. Na pleča si pogosto nalaga pomembne, a neplačane funkcije: je podpredsednik Društva slovenskih pisateljev, predsednik Društva slovenskih založnikov, predsednik sveta za kulturo pri vladi RS, in se nazadnje dokoplje do najlepšega, kar se lahko zgodi pisatelju: postal je predsednik Društva Bralna značka Slovenije. Trenutno je s 191,5 centimetri drugi največji živeči ustvarjalec za otroke in mladino, prekaša ga Peter Svetina.» (Pregl 2005a: rokopis).

(Lj: MK, 1985; ponatis Tržič: Učila International, 2004), *Zgodba o knjigi* (Lj: MK, 1986), *Smrka in njegovi* (Lj: Partizanska knjiga, 1987), *Olimpiada v živalskem vrtu* (Lj: Samozaložba, 1990), *Če bi in če ne bi* (Lj: DZS, 1993), *Počesane muhe ali zelo zapleten priročnik o lepem vedenju* (Lj: MK, 1993), *Papiga že spet v šoli* (Lj: Arkadija, 2001), *Zvezda s čepico* (Lj: Mladika, 2003), *Srebro iz modre špilje* (Lj: MK, 2003), *Mulci na pohodu* (ponovna izdaja del *Bojni zapiski mestnega mulca* in *Smrka in njegovi*, Tržič: Učila International, 2004), *Male oblačne zgodbe* (Lj: Mladika, 2004), *Usodni telefon* (Lj: Prešernova družba, 2004), *Spričevalo* (Lj: MK, 2005).²

Avtor je doslej prejel več nagrad: 2. in 3. nagrado na jugoslovanskem natečaju Radoje Domanović v Beogradu, nagrado Janeza Kranjca na *Pavlihi*, 2. nagrado *Primorskih novic*, nagrado *Naših razgledov* za črtico, leta 2004 je prejel grand prix za kratko zgodbo na mednarodnem natečaju Aleko v Bolgariji. Za mladinsko ustvarjanje je prejel tri pomembne nagrade, in sicer Levstikovo nagrado za delo *Odprava zelenega zmaja* (1976), večernico za delo *Srebro iz modre špilje* (2004), desetnico za delo *Usodni telefon* (2005). Njegova dela so prevedena tudi v tuje jezike³.

V članku so predstavljena vsa mladinska dela Slavka Pregla, upoštevana so zunanja in notranja formalna določila književnih del, iz česar seveda izhajajo pripadnost književni vrsti in žanru, predstavljene so najpogostejše značilnosti glavnih in stranskih literarnih likov, pripovedovalec, pripovedna perspektiva, struktura književnih del, največkrat uporabljena sredstva komike. Pregl sodi med najpomembnejše sodobnike proznega ustvarjanja za otroke ali kot je na razglasitvi nominirancev za desetnico 2005 dejal Jože Hudeček, je »Slavko Pregl klasik sodobne slovenske mladinske književnosti«.

2 Kratka proza

Kratka proza ima v mladinski književnosti raznolike književne vrste, le-te najpogostejše delimo glede na fantastične (npr. pravljice, povedke, basni) in realistične (npr. kratke realistične pripovedi, črtice) prvine, ki se pojavljajo v posameznem delu. Kratka proza Slavka Pregla večinoma sodi med realistične kratke zgodbe, katerih značilnosti so: omejena dolžina besedila, fragmentarnost zgodbe, omejeno

² Napisal je tudi nekaj nemladinskih del: *Nova zgodovina* (1972), *Razkošje v glavi* (1974), *Enolončnica* (1976), *PPP* (1977), *Basni* (1978), *Olimpiada v živalskem vrtu* (1990), *S knjigo po svetu* (2003), *Zadnja želja* (2004).

³ Prevodi del Slavka Pregla: v češčino *Výprava zeleného draka* (Praha: Albatros, 1982); v hrvaščino *Velika pustolovina* (Zagreb: Mladost, 1978), *Srebro iz plave špilje* (Zagreb: Mozaik knjiga, 2005); v italijanščino *Medicina per bimbi indocili* (Trst: Most št. 79/80, 1992); v poljščino *Geniusze w krotkich spodenkach* (Warszawa: Iskry, 1987); v ruščino *Skaski i rasskazki* – štiri naslovi v eni knjigi: *Priročnik za klatenje*, *Umazana zgodba*, *Strašna bratranca*, *Priročnik za klatenje* (Moskva: MK, 1984), *Kungilsiz hodisa*, *Skvernaja istorija* (Taškent: Gafura Guljama, 1985) – dvojezična izdaja dveh knjig v eni – *Umazana zgodba*, *Priročnik za klatenje*: rusko, uzbekško; v slovaščino *Geniova v kratkyh nohaviach* (Bratislava: Mlade leta, 1982); v srbščino *Genije i genijalci* (Beograd: Jež, 1981), *Paket: Priručnik za skitanje*, *Zamazana priča*, *Priče sa dvora kralja Janeza* (Trst: ZTT, 1981); v uzbekščino *Daidi kar učun dastur* – v eni knjigi *Priročnik za klatenje*, *Strašna bratranca*, *Zgode na dvoru kralja Janeza* (Taškent: EŠ Gvardija, 1986) in že navedena dvojezična izdaja.

število likov, kratek čas dogajanja, malo književnih prostorov, ki so običajno skopo opisani.⁴ V ta sklop Preglovega ustvarjanja sodijo naslednja dela: *Priročnik za klatenje*, *Bojni zapiski mestnega mulca*, *Zvezda s čepico*.

Priročnik za klatenje (ilustriral Marjan Manček) uvede bralca v svet otroškega pohajkovanja, v katerem je potrebno upoštevati deset klateških pravil (npr. klatiti se je potrebno po pameti, klatiti se je najbolje s prijatelji ...). Miha, Pipi in Andrej, trije glavni deški liki, so hkrati nosilci dogajanja, do komičnih zapletov pa jih pogosto pripeljejo stranski literarni liki. Zgodbe zajemajo zelo kratek čas dogajanja (npr. popoldne), en sam književni prostor (npr. na dvorišču pred blokom) in en dogodek, ki se običajno konča s paradoksom: npr. hvalisanje, prvo kajenje, neješčost, odhod v kino so lastnosti ali potrebe, ki jih odrasli ne razumejo, zato se mora skupina otrok boriti proti odraslim in jih pretentati.

Juha cviluha (ilustriral Kostja Gatnik) je zbirka enainštiridesetih kratkih zgodb (npr. Očka in Sanja sta se zmotila, Najboljša želja, Topla elastika, Semafor iz dežnikov, Kdo česa ne zna ...), v katerih se izmenjujejo štirje glavni literarni liki: očka, mamica, Arjan in Sanja. Vsakdan mestnih otrok in odraslih, njihova zaposlenost, nejevolja, pa tudi smeh in sreča so temeljni motivi *Juhe cviluhe*. Avtor nagovarja bralca, da se da še tako neprijetne dogodke premagati s humorjem. Opozoriti velja na dve zgodbi, in sicer *Smejalec in cvililna zavora* ter *Juha cviluha*, ki ju je avtor pozneje uporabil kot dela bistveno daljše nonsensne zgodbe v slikaniški obliki, ki je izšla pod naslovom *Smejalec in cvililna zavora*.

V delu **Bojni zapiski mestnega mulca** (ilustriral Marjan Manček) so opisane fantovske tegobe, katerih glavni akterji so že znani, namreč Pipi, Miha in Andrej ter drugi fantje, ki so nujno potrebni za poulične »bitke« med otroki iz spodnjega in zgornjega dela ulice. Tudi v tem delu pisatelj poda nekaj pomembnih pravil o pretepu (npr. pretepaš se le v sili, najboljši pretep je zamujen pretep ...), le-teh pa se literarni liki ne morejo vedno držati, čeprav bi se jih včasih radi, sploh v primeru, ko je nasprotnik večji in močnejši. Pregl že v uvodu pojasni, da so zgodbe nastale samo zaradi dveh razlogov: »nastopajoči mulci so upoštevali navodila za pretepanje, nastopajoči mulci niso upoštevali navodil za pretepanje« (Pregl 1982: 9).

V književnem delu **Zvezda s čepico** (ilustriral Arjan Pregl) se Slavko Pregl vrača k tipični humoreski, v kateri na prvi pogled otroško naivno izraža tegobe majhnega mestnega otroka, njegovo igro, šolske aktivnosti, pogled v prihodnost. Gal in Klemen, glavna literarna lika, hodita v nižje razrede osnovne šole, njuno življenje pa je prikazano s humorne plati. Npr. Gal si želi postati črnc, ker le-ti najbolje igrajo košarko; Klemen bi želel znati vse jezike (pogovarjal bi se z drevesom, kamnom, vrbcem ...), očka pa mu dokazuje, da ne zna niti slovensko (ker npr. sploh ne razume sporočila, kadar je treba kaj pospraviti).

Med Preglovo kratko prozo sodijo tudi dela, ki imajo pravičljivo motivacijo, torej sodijo med iracionalno (fantastično) prozo. V ta sklop njegovega ustvarjanja uvrščamo: *Zgode na dvoru kralja Janeza*, *Smejalec in Cvililna zavora*, *Male oblačne zgodbe*.

⁴ Kratka proza, v večini primerov jo teoretiki delijo na kratko zgodbo, črtico in novelo, ima različna, precej neenotna teoretična izhodišča. V članku izhajamo iz opredelitve, ki jo podaja Aleksander Kustec: »Črtica je lahko le obris neke književne osebe ali skica njenega razpoloženja, v kratki zgodbi pa mora bralec imeti občutek, da se je nekaj zgodilo. Poanta mora biti v akciji, kajti prava kratka zgodba je nekaj več kot le zgodba, za katero je značilno, da je le kratka in brez prave umetniške vrednosti.« (Kustec 1999: 90).

Zgode na dvoru kralja Janeza (ilustriral Bojan Jurc) so satira, kritika družbenih razmer, ki pa je postavljena v (pravljичno) grajsko okolje in v njej nastopajo »pravljичni« liki: kralj Janez, kraljica, kraljična in kraljevič smrkavec, minister Gregor, grajski pes Svatopluk, kraljevič Janko Škilasti, kralj Jakob Škilasti, princesa Krivonogica. Zgodbe – te so štiri – upovedujejo zanimive srednjeveške teme: Dvor kralja Janeza se predstavi (kaznovanje s potapljanjem v reko), O nesrečnem zmaju (kako so se v kraljestvu rešili vsiljivega zmaja), O porednem kraljeviču in o modrem kralju (kraljevič s svojim zmerjanjem Krivonogice skoraj zakuha vojno), O žalostni nevesti (Janko Škilasti in kraljična se poročita). Čeprav so liki in dogodki povezani s pravljичnim dogajanjem, gre vendarle za realistično motivacijo, ni nobenih čudežev, čudežnih predmetov, oseb (razen zmaja). Ironiziranje je opazno že s poimenovanjem književnih likov (Krivonogica, Škilasti) in s povzemanjem lastnosti iz že znanih književnih del (minister Gregor pri Martinu Krpanu Frana Levstika).

Slikanica **Smejalknik in cvililna zavora** (ilustriral Kostja Gatnik) je tipičen primer nesmiselnice⁵. Osnovni nonsens izhaja iz glavnih likov, Sanje in Arjana, sodobnih mestnih otrok, ki sta »mestna uslužbenca«: prenašata knjige, da lahko v šoli malo lenarijo, nosita flauto v glasbeno šolo, kakšen večer tudi copate k telovadbi, po mestu nosita hlače in krila, ves čas pa ob tem zelo nergata. Arjana vsak dan napada slaba volja, Sanjo pa mrščenje, vendar njun očka pozna recept zoper te nevšečnosti: žgečkanje. Mrščenje in slaba volja izgineta, namesto njiju imata Sanja in Arjan ves čas vključen smejalnik in cvililno zavoro in nista več uslužbenca, temveč vesela otroka.

Zbirka šestih kratkih fantastičnih in realističnih pripovedi z naslovom **Male oblačne zgodbe** (ilustriral Arjan Pregl) je postavljena v sodobno mestno okolje, kljub temu pa poskuša avtor na skoraj mitološki način pojasniti naravne pojave (npr. kako se mali oblački naučijo delati sneg) in z zgodbami utrditi prepričanje, da je dobrota vedno poplačana.

Tretji sklop kratkoproznih besedil tvorijo štiri knjige aforizmov: **Papiga v šoli** (ilustrirala Marija Lucija Stupica), **Zdravilo za poredneže** (ilustrirala Marija Lucija Stupica), **Če bi in če ne bi** (ilustriral Marjan Manček) in **Papiga že spet v šoli** (ilustriral Marjan Manček). Gre za ilustrirane knjige, ki književnovrstno sodijo med aforizme, vsebujejo torej kratke zgodbe, rekli bi lahko celo »trditve ali navdila, ki v zgoščeni obliki podajajo neke, na prvi pogled navadno skrite povezave ali zakonitosti življenjskih pojavov, človeških ali naravnih zakonov in/ali načine vedenja« (Solar 1996: 211). Ker aforizmi pogosto izrabljajo večpomenskost jezika,⁶ trope (predvsem metaforo in metonimijo), figure (besedne igre, eksklamacije, apostrofe ...), povezovanje na prvi pogled nezdružljivih elementov, so za otroško recepcijo dokaj problematična književna vrsta in posledično tudi zelo redka. Preglu je uspelo ustvariti zbirke (predvsem živalskih) aforizmov, ki temeljijo na komiki, četudi mestoma upovedujejo tragične ali življenjsko pomembne teme.

⁵ Igor Saksida pravi, da je »nesmiselnica slovenski izraz za nadrealno-komično pripoved: v njej prevladuje nonsens, ki sicer v fantastični pripovedi ne sme prevladovati. Gre torej za besedilno stvarnost jezikovne igre ali narobe-sveta, ki ni dvo-, pač pa izrazito enoplasten.« (Saksida 2001: 427).

⁶ Npr. »Kos je ravno kosil, ko je zagledal koso, da kosi.« (Pregl 2001: 46).

3 Daljša proza

Daljša proza Slavka Pregla, povesti (pripovedi) in romani, sodi izključno med dela z resničnostno motivacijo, torej gre za realistično prozo, ki ustvarja iluzijo možnega dogajanja. Glavna tema Preglove daljše proze je dogodivščina, ki se dogaja otrokom, le-ti so hkrati tudi glavni literarni liki. Temelj realistične avanturistične književnosti je napeta zgodba, ta prikazuje pustolovščino, ki z dokaj enakomernim izmenjavanjem spešenja in zaviranja poteka dogajanja pritegne bralčevo pozornost.

Odprava zelenega zmaja (ilustriral Marjan Manček) je avanturistično delo, sestavljeno iz dveh zaokroženih celot: Velike pustolovščine in Odprave zelenega zmaja. Glavni literarni liki, Miha, Pipi in Bob nastopajo v obeh delih, tudi snov je precej podobna, saj gre za potovanje z Old punco, starim avtomobilom. V aditivni zgradbeni obliki skoraj ni opisov, temveč se zgodba razvije skozi dialoge. Besedišče je prepleteno z žargonskimi besedami in slengom. V literarnem delu prevladuje slikovno-scenična perspektiva, katere osnova je verjetnostna motivacija. Sintetična dogajalna zgradba pripelje oba dela Odprave zelenega zmaja do srečnega konca. V Veliki pustolovščini se odpravijo Pipi, Miha in Bob v Dubrovnik, od tam pa še v Ohrid; v Odpravi zelenega zmaja je njihov cilj Vršič, med potjo spoznajo deklico Janjo, ki je pobegnila od doma. Nerazumevanje v njeni družini nakazuje socialno problematiko sodobne družbe. Zaradi Janjine tragedije pustolovci vendarle niso čisto sproščeni, saj vse moči usmerijo v to, da bi Janji pomagali.

Pripoved o šolskem časopisu Utripi, **Geniji v kratkih hlačah**, ki jo je ilustriral Marjan Manček, opisuje pestro dogajanje na eni od ljubljanskih osnovnih šol in gimnazij. V enem šolskem letu se zgodba zaplete in razreši: osnovnošolci in srednješolci, ki skupaj izdajajo časopis, se ves čas prepirajo, veliki pač uveljavljajo svojo voljo, zato osnovnošolci v Utripe podtaknejo svoj časopis, Antiutripe. Šele zadnjo številko uredijo skupaj in na natečaju za najboljši šolski časopis zmagajo.

Umazana zgodba (ilustriral Kostja Gatnik) se tematsko navezuje na kratkoprozno zbirko *Bojni zapiski mestnega mulca*. Književni liki imajo enaka imena (Andrej, Pipi, Miha, Cebav, Dane), gre za enako temo, namreč nasprotja in pretepe med dvema skupinama otrok. V *Umazani zgodbi* ne gre za pretep, temveč kako pekovci prepričajo polance, da so preveč poštirkani. Andrej, Pipi, Miha in Arjan sklenejo, da se ne bodo več umivali, čeprav jim zaradi nesrečnega spleta okoliščin – Arjan se poškoduje in pristane v bolnišnici – postane sila nerodno, ker so umazani in smrdijo. Komično-poučna zgodba polance hitro spametuje.

Davor in Arjan, ki si želita na Luno, za kar potrebujeta moč in pogum, postaneta strašna bratranca. V delu **Strašna bratranca** (ilustriral Bine Rogelj) izvemo, da začneta predšolska fantiča jesti špinačo, ne bojita se več teme, ubogata mammo in teto, se redno umivata, v vrtcu se vzorno vedeta, skratka počneta reči, ki jih običajno nista ali pa sta jih le z velikim odporom. Dečka postaneta zaradi svoje želje pravzaprav idealna otroka; po drugi strani bi lahko pripoved razumeli kot parodijo na sodobno otroštvo oz. na to, kako si odrasli predstavljamo idealne otroke.

Geniji v dolgih hlačah (ilustriral Bine Rogelj) je delo, ki vsebujejo tri daljše zgodbe, vsaka ima le eno glavno književno osebo, le-ta pa se zaradi svoje izvenšolske dejavnosti zaplete v komične situacije. V *Začasnem ljubitelju glasbe* se Miha zaradi simpatije do Alenke vpiše v glasbeno šolo, da bi lahko bil z njo. Igrati začne klarinet, pridruži se godbi na pihala, zgodba pa se zaplete zaradi odhoda godbe

na tekmovanje (motivi domotožja, lakote, osamljenosti). Na koncu Miha ugotovi, da glasba ni smisel njegovega življenja, še manj pa igranje v »plehu« (godbi na pihala). *Na pomoč!* je zgodba o Pipijevi gasilski karieri, v kateri spozna vlogo in pomen gasilcev, vendar tudi on ugotovi, da gasilstvo ni njegov način življenja. Prvi Bobovi novinarski koraki so opisani v tretji zgodbi z naslovom *Kup tistega pravega testa*. Vse tri zgodbe, Mihova, Pipijeva in Bobova, so humorno obarvane, razdeljene so na (oštevilčena nenaslovljena) poglavja, le-ta imajo na začetku izraženo temo.

Pripoved *Smrka in njegovi* (ilustriral Bojan Jure) ohranja isti književni prostor (grad) in iste književne like (kralj Janez, kraljica, kraljična, kraljevič, minister Gregor, kralj Jakob Škilasti, kraljevič Janko Škilasti), kot jih spoznamo že v delu *Zgode na dvoru kralja Janeza*. Kraljevič se začne družiti z otroki iz bližnje vasi, z Lojem, Stegnom, Grivo, Bolho, Vetrom in Marijo. Nadenejo mu vzdevek Smrka. Kolektiv otrok spremeni tok zgodovine, in sicer preprečijo vojno med kraljem Janezom in Jakobom Škilastim, ki želita drug drugega premagati, da bi bila slavna in ju njuni potomci ne bi pozabili. Otroška spretnost, komični zapleti in globoko prijateljstvo parodirajo predvsem vedenje odraslih, pokažejo na njihove napačne ideale ter jih spametujejo. Čeprav je delo postavljeno v nek nedoločen pretekli zgodovinski čas in v drugačne družbene razmere, v prvi vrsti vendarle odpira vprašanje ohranjanja miru, ki pa je aktualno v vseh časih in vseh družbah.

Srebro iz modre špilje je mladinski avanturistični roman o otoku in njegovi skrivnosti. V poletni zgodbi se prepletata avantura ob odkrivanju zaklada in ljubezenska zgodba med Andrejem in Zarjo. Andrej, Zarja, Klemen, Gal in njegov pes se spoprijateljijo, ker se slučajno znajdejo na istem otoku na poletnih počitnicah. Arheološka najdba jih vznemiri in vsi spremenijo svoje mnenje o dolgočasnosti počitnic na hrvaškem Jadranu. Humorно obarvana zgodba je razdeljena na osemnajst naslovljenih poglavij, ob vsakem naslovu pa je zapisan tudi temeljni motiv poglavja. Za roman je prejel avtor večernico za leto 2003: »Kolektivni junak v romanu Slavka Pregla išče zaklad in ga najde. Dogaja se avantura, dogaja se na počitnicah, dogaja se otrokom. Imamo torej vse postavke za žanr avanturistično počitniškega romana. In vendar dobimo več od žanra.« (iz utemeljitve k nagradi, objavljeno v: *Otrok in knjiga* 61, 2004: 81).

Socialna pripoved *Usodni telefon* (ilustriral Arjan Pregl) izpostavlja aktualno temo vrstniškega nasilja. Osemnajst nenaslovljenih poglavij, ki imajo v uvodu v posamezno poglavje izpostavljene glavne motive, obvladuje tretjeosebni pripovedovalec. Glavni literarni lik, Klemen, je učenec višjega razreda osnovne šole, njegovo življenje pa se začne močno zapletati zaradi Denisa⁷: ta mu ukrade mobilni telefon, ga ustrahuje, vrh pa zapleti dosežejo, ko v košarkarski tekmi Denis namerno poškoduje Klemen. Zaradi pozitivne Klemenove drže in njegovega zaupanja staršem, se situacija sicer pozitivno razreši, po poškodbi namreč sledita Denisovo spreobrnjenje in pozitivna (športna) usmeritev.

Spričevalo (ilustriral Arjan Pregl) prav tako kot *Usodni telefon* problematizira socialno tematiko urbanega okolja. Vrstniška identifikacija sicer pozitivnega

⁷ Klemenova mama vsa zgrožena ugotavlja: »Denis, ki krade in ki ustrahuje mulčke po mestu, Denis, ki je Klemenu vzel mobilni telefon in ga nato na policiji vrnil, Denis, proti kateremu je Klemen v bistvu pričal na sodišču, ta Denis je mirno skočil za žogo, ob njem pa tudi Klemen, in potem je prav Klemenu slučajno malo spodrsnilo in je obležal na parketu ...?« (Pregl 2004: 62).

glavnega literarnega lika, petnajstletnega Mateja, le-tega pripelje do kraje koles. Sam nikoli ne bi storil takšnega prekrška, zaradi dokazovanja pred vrstniki pa na krajo pristane. Njegova napaka je brez odvečnega moraliziranja vzorčni primer mlademu bralcu, kako ne smemo ravnati. Matej je v obdobju ob koncu osnovne šole, zgodita se mu valeta in prva ljubezen, na valeti se namreč zaljubi v Sinjo, nad njim pa visi zavest o kraji. Za svoje dejanje prevzame odgovornost, zaveda se svoje napake, zato staršem obljubi, da se ne bo več družil s problematično klapo, katere vodja je Denis.

Usodni telefon in *Spričevalo* upovedujeta stiske sodobnih mladostnikov v urbanem okolju, s čimer je Pregl svojo prozo preusmeril od avaturističnega k socialnemu žanru. Glavni literarni lik kljub drobnim spodrsrljajem ohranja visoko etične lastnosti, h katerim sicer ne sodijo npr. trma, prepiranje s starši, neredoljubnost in podobne lastnosti, ki pa so najbrž predvsem posledica specifičnega pubertetniškega obdobja. Nasprotno pa negativni lik, v obeh knjigah mu je ime Denis, poseduje izrazito negativne lastnosti (npr. ustrahovanje šibkejših, pretepanje, laganje, pohlep).

4 Informativna literatura

Avtor je napisal dve informativni slikanici, in sicer *Denar* (ilustriral Božo Kos) in *Zgodbo o knjigi* (ilustriral Janko Testen). Slikanica z naslovom **Denar** opisuje na otrokom primeren način kratko zgodovino denarja, njegov pomen, vrednost, ravnanje z njim. Ker je delo nastalo že pred več kot četrto stoletja, v drugačni družbeni ureditvi, je deloma zastarelo, osnovni namen denarja je seveda še vedno enak, spremenila pa se je ekonomska politika. **Zgodba o knjigi** vsebuje dve vrsti besedila: skozi vso knjigo teče glavna zgodba, v kateri trije prijatelji, Arjan, Martin in Davor, spoznavajo, kako nastanejo knjige: iz knjižarne gredo v založbo, tiskarno, k ustvarjalcem (pisateljem in ilustratorjem); ob tem besedilu pa je dodanih precej gesel, ki so neposredno vezana na knjige (bralna značka, pravilna uporaba knjig, tiskarski stroj, načini upodabljanja, urednik, lektor, bralec ...). Tudi *Zgodba o knjigi* je deloma zastarela, izšla je pred dvajsetimi leti, zato delo z računalnikom šele napoveduje, dejstvo pa je, da so računalniki močno spremenili način nastajanja knjige.

Počesane muhe ali zelo zapleten priročnik o lepem vedenju je informativno-leposlovno delo, ki ga je ilustriral Marjan Manček. Bontoni v najširšem pomenu sodijo med poljudnostrokovne knjige, Preglove *Počesane muhe* pa ob jasnih pravilih vedenja vsebujejo literarizirane zgodbe, ki ponazarjajo (predvsem neprimerno) obnašanje. Pomemben razločevalni element je tudi jezik, ki je glede na funkcijo besedila v priročnikih, kot so bontoni, strokoven in objektivni. Pregl v priročniku uporablja umetnostni jezik, besedilo pa je mestoma precej subjektivno obarvano. Objektivna naracija je opazna na nivoju podajanja pravil lepega vedenja, čeprav je tudi v tem delu knjiga zelo humorno obarvana. Zelo zapleten priročnik o lepem vedenju ima logično in pregledno strukturo: vsako od petnajstih poglavij je razdeljeno na stalne rubrike, in sicer na uvod (podana je tema poglavja), zgodbo, ki služi kot eksempl (v njej nastopata Klemen in Arjan), triperesno deteljico, v tem delu so podani trije sklopi trditev o lepem vedenju, vprašali ste – preberite (vprašanja in odgovori, vezani na temo poglavja), dodatna vprašanja. V vsakemu

poglavju je tudi kratek strip, le-ta deluje kot povzetek poglavja, ki v eni pasici (tri do pet slik) predstavlja glavno temo.

5 Zaključek

V članku predstavljamo mladinsko prozo Slavka Pregla. Glede na obliko knjig sodi večina njegovih del med ilustrirane knjige, saj jih je zelo malo brez ilustracij (npr. *Srebro iz modre špilje*), samo tri dela sodijo med slikanice (leposlovna: *Smejalec in civilna zavora*, informativni: *Denar*, *Zgodba o knjigi*). Pregl je doslej sodeloval z različnimi ilustratorji, in sicer z Marjanom Mančkom (ilustriral je največ Preglovih del), Arjanom Preglom, Kostjo Gatnikom, Bojanom Jurcem, Binetom Rogljem, Marijo Lucijo Stupica, Jankom Testenom in Božom Kosom. Primerjava med posameznimi književnimi deli pokaže, da imajo obravnavana dela precej skupnih značilnosti: večinoma gre za tretjeosebne pripovedovalce, odraslega, ki iz svoje perspektive opisuje in komentira aktualno dogajanje, povezano večinoma s šolskimi in obšolskimi dejavnostmi ter preživljanjem prostega časa v sodobnem mestnem okolju (določeni avtobiografski elementi so razvidni iz avtorjevega pogleda na svoje življenje), le dvakrat je prizorišče dogajanja umeščeno ob obalo Jadranskega morja, enkrat v hribe ter dvakrat na neimenovani fiktivni grad. Otroci, glavni književni liki, so stari približno med osem in dvanajst let, izjemoma tudi več, njihovi starosti so primerni tudi problemi, s katerimi se srečujejo. Pogosto zavzame vlogo glavnega lika skupina otrok, čeprav je v kolektivu jasno zaznaven vodja. Glavnim likom je najpogostejše ime Pipi, Miha, Andrej, Arjan, Gal, Klemen in Sanja, negativni liki so večkrat Cebav, Dane ali Denis. Pomemben strukturni element tovrstne proze je komika, saj humoristični vložki »blažijo« vsakdanjo tuhost odraščajočih literarnih likov. Otroški literarni liki pogosto ne razumejo odraslih, njihovih zahtev in postopkov, kar je osnova komičnega zapleta. Komika se v Preglovi mladinski prozi pojavlja predvsem na ravni besedišča (besedna komika) in situacij (situacijska komika). V Preglovih besedilih sicer ni »velikih« avantur, so pa zato toliko bolj poudarjene dogodivščine, ki jih otroški literarni liki nenehno doživljajo skozi svoj vsakdan. V njegovih književnih delih prevladujejo kot glavni literarni liki fantje, ki so, vsaj zdi se tako, za razliko od deklic bistveno bolj dovtetni za drobne nagajivosti, pustolovščine in smeh. Najbolj brana Preglova mladinska dela so *Geniji v kratkih hlačah*, *Srebro iz modre špilje* in *Usodni telefon*.

Literatura:

Haramija, Dragica, 1999/2000: Tipologija slovenske mladinske realistične avanturistične proze. V: *Jezik in slovstvo* 4, 133–141.

Pregl, Slavko, 2003: Paničen beg od zardevanja ali kako ohraniti dostojanstvo spoštovane profesorice (Pogled na svoje delo). V: *Otrok in knjiga* 58, 70–75.

Pregl, Slavko, avgust 2005a: Pogled na svoje življenje zapisal ob pričujočem prispevku. Rokopis (osebna korespondenca).

Saksida, Igor, 2001: Povojna slovenska mladinska proza. V: *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS, 426–468.

Solar, Milivoj, 1996: *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

Žirija za večernico, 2004: Večernica za leto 2003. V: *Otrok in knjiga* 61, 81–82.

Viri:

Pregl, Slavko, 1982: *Bojni zapiski mestnega mulca*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

– 1993: *Če bi in če ne bi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

– 1979: *Denar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 1985: *Geniji v dolgih hlačah*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 1978: *Geniji v kratkih hlačah*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 1981: *Juha Cviluha*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 2004: *Male oblačne zgodbe*. Ljubljana: Mladika.

– 1976: *Odprava zelenega zmaja: Velika avantura in Odprava zelenega zmaja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 1990: *Olimpiada v živalskem vrtu*. Ljubljana: Samozaložba.

– 1978a: *Papiga v šoli*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 2001: *Papiga že spet v šoli*. Ljubljana: Arkadija.

– 1993a: *Počesane muhe ali zelo zapleten priročnik o lepem vedenju*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 1977: *Priročnik za klatenje*. Ljubljana: Borec.

– 1984: *Smejalec in civilna zavora*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 1987: *Smrka in njegovi*. Ljubljana: Partizanska knjiga.

– 2005: *Spričevalo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 2003: *Srebro iz modre špilje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 1981a: *Strašna bratranca*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.

– 1981b: *Umazana zgodba*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.

– 2004a: *Usodni telefon*. Ljubljana: Prešernova družba.

– 1982a: *Zdravilo za poredneže*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 1986: *Zgodba o knjigi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

– 1981c: *Zgode na dvoru kralja Janeza*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.

– 2003a: *Zvezda s čepico*. Ljubljana: Mladika.